

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ความต้องการแสวงหาข้อมูลข่าวสารผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์
ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร เนื้อหาในบทนี้เป็นการนำเสนอแนวความคิด ทฤษฎี
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่
2. แนวคิดเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ออนไลน์ (online newspaper)
3. ทฤษฎีการเผยแพร่นวัตกรรม (diffusion of innovation)
4. ทฤษฎีการแสวงหาข่าวสาร (information seeking)
5. ทฤษฎีการเลือกสรรในการรับสาร (selective process theory)
6. ทฤษฎีการพึงพาสื่อมวลชน
7. ทฤษฎีการครอบงำด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
8. ทฤษฎีการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ (uses and gratification theory)
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่

เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตของคน
ในสังคม การเปลี่ยนแปลงจากสังคมอุตสาหกรรมมาเป็นสังคมข่าวสาร โดยเฉพาะ
คอมพิวเตอร์ ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เป็นช่องทางการสื่อสารใหม่ที่มีผลทำให้เกิด
การเปลี่ยนแปลงต่อประชาชนและต่อสังคมอย่างมาก โดยการเปลี่ยนแปลงจะมีผล
กระทบต่อปัจจัยภายนอก เช่น ปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา

เทคโนโลยี การเมือง และปัจจัยภายในของประชาชน เช่น ลักษณะทางประชากรศาสตร์ บุคลิกภาพ ความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรมการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร สภาวะทางอารมณ์ และ จิตใจ โดย Dennis McQuail ได้สรุปความสัมพันธ์ของเทคโนโลยีการสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนี้ (McQuail, 1994, p. 24)

1. เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นพื้นฐานของทุกสังคม
2. เทคโนโลยีแต่ละชนิดก็จะเหมาะสมกับรูปแบบของโครงสร้างสังคมในแต่ละแบบ
3. ขั้นตอนการผลิต และการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารจะเป็นตัวนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม
4. การปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารในแต่ละครั้ง จะทำให้เกิดการปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงสังคมตามมาเสมอ

นักวิชาการและนักวิจัยด้านสื่อสารมวลชน Marshall McLuhan ได้พัฒนาโดยให้แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีการสื่อสารที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับมิติของเวลา (time) และ สถานที่ (space) กับประสบการณ์การใช้สื่อของมนุษย์เรา เช่น เริ่มตั้งแต่จดหมายที่ทำให้เราสามารถจะพูดคุยกับคนที่อยู่ห่างไกลในรูปแบบสื่ออักษร จนกระทั่งมาเป็นรูปแบบของโทรศัพท์ที่ทำให้เราพูดคุยกันได้ด้วยเสียง โทรทัศน์ทำให้มองเห็นได้ชัด โดยเฉพาะความสามารถของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในรูปแบบของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่ช่วยขยายประสบการณ์ของมนุษย์ ให้สามารถรู้เรื่องราวที่ไหนก็ได้ในโลก (space) ภายในเวลาอันรวดเร็ว (time) ในลักษณะของช่วงเวลาที่เกิดขึ้นจริง (real time) จะเห็นได้ว่า พัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคปัจจุบัน ทำให้อุปสรรคด้านระยะทางและกาลเวลาหมดไป

นอกจากนี้ McLuhan ได้ให้ความสนใจในรูปแบบของสื่อ (form/media) ที่มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ของมนุษย์ ดังที่กล่าวว่า Media is the Message ตัวสื่อ นั้นเป็นได้ทั้งสื่อและสารได้ด้วยตัวของมันเอง ลักษณะของสื่อแต่ละชนิดจะสามารถสร้างผลกระทบให้เกิดกับการเปลี่ยนแปลงกับประสบการณ์ของมนุษย์ พฤติกรรมการสื่อสาร (McLuhan & Quentin, 1967, p. 122)

ยุคสังคมข่าวสารในปัจจุบันนี้ การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ มีการผสมผสานกันระหว่างเทคโนโลยีคมนาคม และเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ในการสื่อสารมากยิ่งขึ้น ช่วยลดอุปสรรคในเรื่องของระยะเวลา และระยะทางในการติดต่อสื่อสาร พร้อมทั้งสามารถติดต่อสื่อสารหรือโต้ตอบระหว่างกันแบบการสื่อสารสองทาง (two way communication)

ลักษณะสำคัญของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ ที่มีการเชื่อมโยงไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และประสบการณ์การใช้สื่อของมนุษย์ สรุปได้ดังนี้

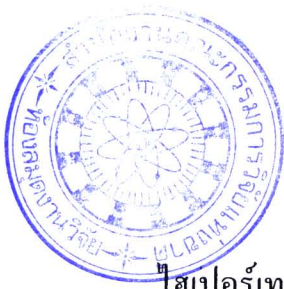
1. มีลักษณะตอบโต้ได้ (interactivity) ได้อย่างฉับพลัน เช่น การโต้ตอบระหว่างผู้ใช้ โดยการส่ง E-mail, Computer conference การสนทนาแบบ Online บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผ่านจอคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลทำให้เกิดการสื่อสารและการโต้ตอบอย่างฉับพลัน ปราศจากอุปสรรคของเวลาและระยะทาง

2. ลักษณะบุคคล/มวลชน (individualize/demassified) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้ผู้ใช้สื่อ สามารถเลือกใช้ได้ตามความสะดวกมากขึ้น ตามความพึงพอใจของตนเอง สื่อมวลชนจะถูกลดบทบาทในการเป็นผู้ส่งข่าวสาร การแลกเปลี่ยนข่าวสารจะเกิดขึ้นเป็นส่วนตัวมากขึ้น ผู้บริโภคสื่อมีสิทธิที่จะเลือกแสวงหาข้อมูลข่าวสารด้วยตนเอง ณ เวลาใด หรือสถานที่ใดก็ได้

3. ลักษณะของสื่อแบบใหม่ ที่สามารถแบ่งแยกกันเป็นส่วน ๆ ได้ (asynchronize) อย่างเช่น การให้ข่าวสารไม่จำเป็นต้องมาต่อเนื่องกันยาว ๆ ที่เดียว แต่จะแยกมาเป็นส่วน ๆ แบบข่าวสั้นทุกชั่วโมง ลักษณะข้อมูลข่าวสารเฉพาะทาง เฉพาะด้าน เช่น ข่าวสารเกี่ยวกับกีฬา รถยนต์ หรือแม้แต่อุปกรณ์ Hardware, software ของคอมพิวเตอร์ สามารถแยกส่วนได้ และเอามาประกอบเพิ่มเติมภายหลังได้ เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2542ข, หน้า 223-239)

แนวคิดเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ออนไลน์

การนำเสนอข้อมูลของหนังสือพิมพ์ออนไลน์นั้นจัดอยู่ในรูปแบบ World Wide Web คือมีการใช้เทคโนโลยีไฮเปอร์เทกซ์ (Hypertext) Ritchie (1998) นิยามระบบ

ไฮเปอร์เท็กซ์ ว่าเป็นระบบจัดการข้อมูลซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบการเชื่อมโยงแหล่งข่าวสาร (node) โดยตัวเชื่อม (link) ข้อมูลที่ปรากฏนอกจากจะเป็นตัวหนังสือ (text) แล้ว ยังประกอบด้วยรูปภาพหรือกราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เสียง หรือวีดิทัศน์ การเชื่อมโยงข้อมูลจะไม่เป็นเส้นตรง (non-linear) คือมีการเชื่อมโยงข้อมูลบางส่วนกับข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ โดยผู้รับสารเป็นผู้เลือกและมีอิสระในการอ่านข้อมูล

หนังสือพิมพ์ออนไลน์ในปัจจุบัน คือ การนำเสนอข่าวที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน (re-purposed) กับหนังสือพิมพ์ฉบับปกติ ซึ่งเป็นการดัดทอนข่าวจากสื่อสิ่งพิมพ์มาเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ Massey and Levy (1999) ดังนั้นการจัดแบ่งส่วน หรือฝ่ายต่าง ๆ จึงยังคงมีครบเช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ปกติ เช่น ข่าวในประเทศ ต่างประเทศ ข่าวธุรกิจ การเงิน ข่าวสังคมและวัฒนธรรม การเมือง เทคโนโลยี กีฬา ศาสนา เป็นต้น แต่สิ่งที่พิเศษก็คือ จำนวนพื้นที่ของเว็บไซต์ (website) จะมีมากกว่าพื้นที่ของหนังสือพิมพ์หน้ากระดาษ ดังนั้น หนังสือพิมพ์ออนไลน์จึงสามารถเก็บข้อมูลได้ลึก หรือให้รายละเอียดได้มากกว่าเดิม หรือสามารถเสนอข่าวที่ไม่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ การเพิ่มเติมอ้างอิงแหล่งสื่อต่าง ๆ หรือการเสริมแหล่งกำเนิดข่าวสาร เป็นต้น (Bjorner, 1995, p. 112; John, 1997, pp. 30-36)

ลักษณะเฉพาะของหนังสือพิมพ์ออนไลน์

ลักษณะเฉพาะสื่ออินเทอร์เน็ต Rogers พบว่า การนำเสนอเนื้อหาบนเว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ออนไลน์นั้นมีลักษณะเฉพาะตัวและสามารถนำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ ได้ดังนี้ (Rogers, 1986, p. 13)

1. รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ (interactively model) เช่น การคลิกเมาส์ไปยังหัวข้อข่าว เพื่อเรียกอ่านข้อมูลเพิ่มเติม หรือการร่วมแสดงความคิดเห็นผ่านแบบสำรวจความคิดเห็น (online poll) หรือการส่ง อีเมล (e-mail) ให้กองบรรณาธิการ เป็นต้น
2. การผสมผสานของสื่อผสม (multimedia model) คือการนำเสนอเนื้อหาทั้งในรูปแบบข้อมูล ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว หรือ เสียง เช่น การนำเสนอวิทยุบนชั้นบนเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น หรือภาพเคลื่อนไหวของหนังสือพิมพ์บางกอก-โพสต์

3. ความเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอ (continuous change) เป็นลักษณะสำคัญของหนังสือพิมพ์ ที่ดึงดูดให้อ่านติดตามข่าวสารอยู่เป็นประจำ เช่น เว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ มีการใส่ข้อมูลข่าวสารใหม่ ๆ ทุก ๆ ชั่วโมง

4. การใช้งานง่าย (easy of navigation) คือความง่ายในการเข้าถึงข้อมูลบนเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์เมื่อต้องใช้งานร่วมกับโปรแกรมเบราว์เซอร์ เช่น มีไอคอนในหน้าจอแรก หรือ ไอคอนหมวดหมู่ข่าวต่าง ๆ อยู่ทางด้านข้าง เพื่ออำนวยความสะดวกให้อ่านสามารถกดอ่านข่าวในหัวข้อต่อไปได้ โดยไม่ต้องย้อนกลับมาที่หน้าจอแรก การอำนวยความสะดวกในการอ่านจะช่วยทำให้คนอ่านไม่เกิดความงุนงง และสับสนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

พัฒนาการและแนวโน้มของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ หนังสือพิมพ์ออนไลน์มีการพัฒนาและแนวโน้ม 3 ระยะ ดังนี้ (Povlik, 1997)

ระยะที่ 1 มีลักษณะเช่นเดียวกันกับหนังสือพิมพ์ปกติ และหนังสือพิมพ์ปกติยังคงมีอิทธิพลต่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์อยู่ กล่าวคือ จะเป็นการใช้เนื้อหาเดียวกับแหล่งข่าวเดิม และวัตถุประสงค์เดิม (repurpose content from mothership)

ระยะที่ 2 หนังสือพิมพ์ออนไลน์ปัจจุบันจะอยู่ในระยะนี้ คือ นักข่าวจะสร้างข่าวจากแหล่งเดียวกันกับหนังสือพิมพ์ปกติ และเพิ่มขยายข่าว โดยใช้ ไฮเปอร์ลิงก์ (hyperlink) ผู้ที่อ่านจะเชื่อมโยงไปเว็บไซต์อื่นได้ นอกจากนี้ยังจัดให้มีปฏิสัมพันธ์ (interactive feature) เช่น การใช้เครื่องมือสืบค้นหัวข้อที่ต้องการด้วยตนเองได้

ระยะที่ 3 มีลักษณะเป็นการออกแบบเนื้อหาข่าวสารจากแหล่งข่าว เพื่อนำเสนอบนเว็บไซต์โดยเฉพาะ เพื่อให้เป็นแหล่งข่าวใหม่ โดยไม่ต้องพึ่งพิงหนังสือพิมพ์

ข้อจำกัดและข้อได้เปรียบของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ การศึกษาของ Kate (1994) พบว่า ข้อจำกัดของการเปิดรับหนังสือพิมพ์ออนไลน์เกิดจากธรรมชาติของสื่อและผู้รับสาร กล่าวคือ การอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ผ่านโปรแกรมการใช้งานในอินเทอร์เน็ตนั้น ทำให้ผู้รับสารสามารถเปิดรับข่าวสารได้ที่ละข่าว รับสารพบว่า การอ่านเช่นนี้เป็นเรื่องยากเมื่อเทียบกับการอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดทางด้านความไม่คุ้นเคยกับการใช้เทคโนโลยีหรือการขาดประสบการณ์ การใช้งานคอมพิวเตอร์ของผู้รับสาร ทำให้ผู้รับสารต้องปรับตัวและเรียนรู้การใช้งาน ทำให้ผู้รับ

สารบางคนเกิดทัศนคติในแง่ลบกับหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ว่าเป็นเรื่องยุ่งยากและเสียเวลา

รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาของเว็บไซต์หนังสือพิมพ์ออนไลน์ยังยึดติดอยู่กับการนำเสนอแบบเดิม ๆ แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงของ World Wide Web จะเป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีการใช้ลูกเล่นต่าง ๆ มากมายก็ตาม จะเห็นได้จากการออกแบบเว็บไซต์ ถึงแม้จะมีภาพเคลื่อนไหว เช่น Animation Gifs หรือ Java Script แต่หนังสือพิมพ์กลับไม่ให้ความสนใจ สาเหตุเป็นเพราะหนังสือพิมพ์ได้สร้างกระแสดั้งแต่เดิมว่ารูปแบบคงที่ เนื้อหาเท่านั้นที่เปลี่ยนแปลง ดังที่ McAdams (1997) กล่าวไว้

สื่อหนังสือพิมพ์จำเป็นต้องนำเสนอข่าวสารประจำวันซึ่งมีจำนวนมากอยู่แล้ว ทำให้ไม่มีเวลาพอที่จะนึกถึงการสร้างสรรค์รูปแบบเท่าไรนักและเหตุผลอีกประการคือ สื่อหนังสือพิมพ์ยังคงยึดติดอยู่กับลักษณะการเผยแพร่ข้อมูลแบบดั้งเดิม ทำให้มองว่าการนำเสนอเฉพาะข้อความและภาพนิ่งเป็นสิ่งที่เพียงพอแล้ว ซึ่งสื่อหนังสือพิมพ์ไทยเองก็ได้มีความคิดว่าเนื้อหา และความเร็วเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องคำนึงถึงก่อนสิ่งอื่น สำหรับรูปภาพนั้น มิได้แต่ไม่ควรมากนัก เนื่องจากลักษณะโดยธรรมชาติของหนังสือพิมพ์นั้นคือ องค์กรประเภทข่าวสาร จากการศึกษาวิจัยของ Syrysko (1994) ได้พบมีลักษณะหนังสือพิมพ์ออนไลน์ 5 ประการ คือ

ประการที่ 1 ใช้นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับฉบับตีพิมพ์ตามปกติ แสดงถึง เนื้อหาข่าวสารที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ตนั้น เป็นข่าวสารประจำวันที่มีการตีพิมพ์ตามปกติอยู่แล้ว แต่อย่างไรก็ตามเนื้อหาข่าวสารจะไม่ได้นำเสนอขึ้นเผยแพร่ทั้งหมด แต่จะถูกเลือกสรรจากบรรณาธิการหรือผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงก่อน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นข่าวเด่น ข่าวที่มีความสำคัญ และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะละเลยไม่ได้สำหรับสื่อมวลชนประเภทนี้ คือการปรับข้อมูลให้ทันสมัย (update) ซึ่ง Syrysko กล่าวว่า เป็นกฎสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการนำเสนอข่าวสารบน World Wide Web และไม่เพียงแต่ปรับให้ทันสมัยเท่านั้น ยังต้องมีการเพิ่มเติมข่าวสารอยู่เสมอ (adding) และลบสิ่งที่ไม่จำเป็นทิ้ง (deleting) รวมทั้งแทนที่ของเก่า (replacing old material) ด้วย

ประการที่ 2 ใช้ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นเกี่ยวกับข้อจำกัดของสื่อหนังสือพิมพ์ที่ทำให้เสนอออกมาในลักษณะข้อความเป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไรก็ตามหนังสือพิมพ์หลาย ๆ ฉบับได้มีความพยายามที่จะพัฒนาโดยการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาช่วยในการนำเสนอข่าวสาร ซึ่ง Syrysco ได้ยกตัวอย่างของการสื่อสารปฏิสัมพันธ์ (interactive) ที่เกิดขึ้นในหนังสือพิมพ์ Electronic Telegraph ของประเทศอังกฤษ หรือ หนังสือพิมพ์ The Gate ของอเมริกา รวมไปถึง The San Jose Mercury ซึ่งหนังสือพิมพ์เหล่านี้ เป็นตัวอย่างของการบุกเบิกในการสร้างลักษณะเช่นนี้ให้ปรากฏเช่นกัน ในเว็บเพจของการแสดงความคิดเห็นท้ายข่าวในเว็บไซต์หนังสือพิมพ์ออนไลน์หลายฉบับ และผู้รับสารสามารถโต้ตอบกันได้ทั้งในลักษณะของการสื่อสารแบบไม่พร้อมกัน ในรูปแบบของการเขียนและตอบจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อสารไปพร้อม ๆ กัน (chat) ระหว่างผู้รับสารกับผู้ส่งสารหรือระหว่างผู้รับสารด้วยกันเอง เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพยายามในการสร้างสรรค์หรือออกแบบ Web page ให้มีความสวยงามมากกว่าที่จะซ้ำซากจำเจอยู่ในรูปแบบของข้อความเพียงอย่างเดียว และในการออกแบบนั้น สิ่งสำคัญที่คำนึงถึง คือความง่ายในการใช้งาน (easy to navigate)

ประการที่ 3 ลักษณะการให้ข้อมูลข่าวสารย้อนหลัง

จากคำกล่าวของ Lapham (1995) ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะของการสื่อสารมวลชนจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงในศตวรรษที่ 21 นั้นก็เนื่องมาจากอำนาจ 2 อย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรากฏในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ พลังอย่างแรก คือ การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดการและรวบรวมข้อมูลข่าวสาร และพลังที่สองคือ การทะลุทะลวงผ่านมิติด้านเวลาและสถานที่ของเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ลักษณะของการรวบรวมข่าวสารที่เกิดขึ้นบน World Wide Web คือการให้ข้อมูลข่าวสารย้อนหลัง โดยจะอยู่ในลักษณะของ Back Issues หรือ Archive ซึ่งสามารถพบเห็นลักษณะดังกล่าวได้จาก Web page ของหนังสือพิมพ์มติชน ไทยรัฐ ผู้จัดการ และกรุงเทพธุรกิจ เป็นต้น ที่คอมพิวเตอร์เพียงเครื่องใดเครื่องหนึ่งก็จะใช้งานได้เฉพาะเพียงบางคนเท่านั้น แต่รวบรวมไว้เป็นคลังข้อมูลสำหรับการใช้งาน ซึ่งในการรวบรวมข้อมูล หากจัดเก็บไว้ในการนำคลังข้อมูล (data base)

เหล่านี้ ขึ้นเผยแพร่บน World Wide Web ก็จะทำให้ผู้ใช้งานจากทั่วโลกสามารถเข้าถึงสืบค้นได้โดยปราศจากอุปสรรคทั้งในด้านเวลาและสถานที่

ประการที่ 4 รับสมัครสมาชิก

การรับสมัครสมาชิกบน World Wide Web ของสื่อมวลชนไทยนั้น เป็นลักษณะของการใช้คอมพิวเตอร์เป็นช่องทางการสื่อสาร (computer mediated communication) เพื่อการแทนที่ (substitution) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งใน 3 รูปแบบที่ Hiltz (1978) ได้อธิบายไว้ ปรากฏการณ์เพื่อการแทนที่นี้ จะเกิดขึ้นเมื่อมีการใช้คอมพิวเตอร์แทนวิธีการสื่อสารที่เคยเป็นมา สำหรับการรับสมัครสมาชิกบน World Wide Web เป็นลักษณะของการส่งข้อมูลผ่านแบบฟอร์มอิเล็กทรอนิกส์และส่งผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ไปยังจุดหมายที่ต้องการแทนการกรอกแบบฟอร์มลงกระดาษเพื่อนำไปโทรเลข หรือแทนการสมัครสมาชิกผ่านทางโทรศัพท์ เป็นต้น

ประการที่ 5 ประชาสัมพันธ์

นอกจากลักษณะการใช้งานต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น จากการศึกษาวิจัยยังพบว่าสื่อหนังสือพิมพ์ไทยใช้ World Wide Web เพื่อการประชาสัมพันธ์ ทั้งการประชาสัมพันธ์ตัวหนังสือพิมพ์เอง และองค์กรผู้ผลิตข่าวสารนั้น ๆ โดยนำเสนอในลักษณะของการชี้แจงเป็นข้อความผ่าน Web page และด้วยศักยภาพของ World Wide Web จึงทำให้การประชาสัมพันธ์เป็นไปได้กว้างไกลในระดับโลก มีความรวดเร็ว รวมทั้งมีราคาถูกอย่างที่ไม่เคยปรากฏในสื่อประเภทใดมาก่อน

ทฤษฎีการเผยแพร่นวัตกรรม (diffusion of innovation)

การเผยแพร่วัตกรรม เป็นกระบวนการของการแพร่กระจายนวัตกรรม โดยใช้การสื่อสารผ่านช่องทางการสื่อสารในช่วงระยะเวลาหนึ่งไปยังสมาชิกในระบบของสังคม แบ่งองค์ประกอบได้ 4 ประการดังนี้

1. นวัตกรรม (innovation) รูปแบบของนวัตกรรมนั้นมีหลายแบบแตกต่างกัน มีทั้งความยากง่าย และส่งผลให้การยอมรับนวัตกรรมที่ต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ

หลายประการ ได้แก่ ประโยชน์ที่ผู้รับนวัตกรรมจะได้รับ (relative advantage), ความสอดคล้องด้านแนวความคิด ค่านิยม บรรทัดฐานของแต่ละสังคม (compatibility), ความยุ่งยากซับซ้อนการนำไปใช้มากน้อยเพียงใด (complexity), สามารถนำไปทดลองใช้ได้ (trialability) และสามารถสังเกตเห็นผลที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนเพียงใด (observability)

ลักษณะสำคัญที่มีผลต่อการยอมรับ มี 5 ประการ คือ

1.1 ประโยชน์ หรือ ความได้เปรียบเชิงเทียบ (relative advantage) คือ การที่ผู้รับนวัตกรรมคิดว่านวัตกรรมดีกว่า หรือ มีประโยชน์ มากกว่าความดีเก่า หรือ วิธีปฏิบัติเก่า เช่น ได้กำไรมากกว่า สะดวกกว่า รวดเร็วกว่า เสียค่าใช้จ่ายต่ำกว่า ยิ่งผู้รับนวัตกรรมเห็นประโยชน์ หรือคุณค่าของนวัตกรรมมากเพียงใด โอกาสที่นวัตกรรมนั้นจะได้รับการยอมรับก็ยังมีมากขึ้น

1.2 ความเข้ากันได้หรือสอดคล้อง (compatibility) คือ การที่ผู้รับนวัตกรรมรู้สึกหรือคิดว่านวัตกรรมนั้นเข้ากันได้ หรือ ไปด้วยกันได้กับค่านิยมที่เป็นอยู่ ประสบการณ์ในอดีตตลอดจนความต้องการของผู้รับความคิดใหม่ การเข้ากันได้ของนวัตกรรมกับสิ่งต่าง ๆ ทำให้ผู้ยอมรับนวัตกรรมรู้สึกมั่นใจ และไม่ต้องเสี่ยงมาก ทำให้รู้สึกว่านวัตกรรมมีความหมายมากขึ้น

1.3 ความยุ่งยาก หรือ ความสลับซับซ้อน (complexity) คือ การที่ผู้รับนวัตกรรมรู้สึกว่านวัตกรรมนั้นเป็นที่เข้าถึงหรือ สามารถนำไปใช้ได้ยาก หรือง่าย มากหรือน้อยเพียงใด ลักษณะของนวัตกรรมที่มีความยากง่าย แก่การเข้าใจ และการนำไปใช้ มีความสัมพันธ์ในทางตรงกันข้ามกับอัตราการยอมรับนวัตกรรม คือ ด้านนวัตกรรมมีความซับซ้อนสูง อัตราการยอมรับนวัตกรรมจะต่ำ แต่ด้านนวัตกรรมมีความซับซ้อนน้อย อัตราการยอมรับนวัตกรรมจะมาก

1.4 ทดลองใช้ได้ (trialability) คือ การที่ผู้รับนวัตกรรมนำไปทดลองใช้ในปริมาณเล็ก ๆ นวัตกรรมที่ถูกแบ่งออกเป็นส่วน ๆ เพื่อนำไปทดลองใช้ได้ จะเป็นที่ยอมรับได้รวดเร็วกว่านวัตกรรมที่แบ่งออกเป็นส่วนเล็ก ๆ ไม่ได้ เพราะผู้รับรู้สึกว่าคุณเสี่ยงน้อย

1.5 สังเกตได้ (observability) คือ การที่ผลของนวัตกรรมเป็นสิ่งที่มองเห็นได้โดยสมาชิกในสังคม ยิ่งสมาชิกในสังคมเห็นผลของนวัตกรรมได้ง่ายเพียงใด นวัตกรรม

นั้นจะเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพียงนั้น นวัตกรรมที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม (material innovation) จะได้รับการยอมรับง่ายกว่า และเร็วกว่านวัตกรรมที่มีแต่ส่วนที่เป็นจินตนาการ (non material innovation) อย่างเดียว

2. ช่องทาง (channel) การสื่อสารเพื่อการเผยแพร่ นวัตกรรมใช้ช่องทางการสื่อสาร (communication channel) ในการเผยแพร่ โดยมีวัตถุประสงค์ในการเปลี่ยนแปลงความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมบางอย่างของผู้รับสาร

3. ช่วงเวลา (time) เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ใช้ในการพิจารณา กระบวนการเผยแพร่ นวัตกรรม ซึ่งกระบวนการตัดสินใจในการยอมรับนวัตกรรม มีอยู่ 4 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 ขั้นความรู้ (knowledge) เป็นขั้นแรกในการที่บุคคลรู้จักนวัตกรรมเป็นครั้งแรกและแสวงหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมนั้น

3.2 ขั้นจูงใจ (persuasion) เป็นขั้นที่บุคคลเกิดความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ นวัตกรรมนั้น บุคคลจึงต้องแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับนวัตกรรมเพิ่มเติม และตีความหมายข้อมูล โดยพิจารณาพร้อมกับสภาพการณ์ ที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบัน และอนาคตของตนเอง เพื่อพิจารณา ความเสี่ยงว่ามีมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้บุคคลต้องการแรงเสริมของทัศนคติที่มีต่อนวัตกรรมนั้น

3.3 ขั้นการตัดสินใจ (decision) เมื่อบุคคลกระทำการซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจว่ายอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรม โดยเพื่อนหรือผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับนวัตกรรม นั้นจะมีบทบาทเพื่อดูว่าการนำนวัตกรรมมาใช้มีประโยชน์พอที่จะยอมรับได้หรือไม่

3.4 ขั้นการยืนยัน (confirmation) จะเกิดขึ้นหลังจากการตัดสินใจไประยะเวลาหนึ่งแล้ว บุคคลจะหาแรงเสริมย้ำเพื่อสนับสนุนหรือยืนยันการตัดสินใจเกี่ยวกับ นวัตกรรมที่กระทำไปแล้ว ทั้งนี้เขาอาจจะเปลี่ยนการตัดสินใจไปในทางกลับกันถ้าเขา ได้รับข้อมูลที่ขัดแย้งกัน เพื่อนหรือบุคคลใกล้ชิดจะมีบทบาทอย่างมากในการให้ คำแนะนำ และเสริมย้ำในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมหลังจากการตัดสินใจ

4. สมาชิกภายในระบบสังคม กลุ่มบุคคลหรือบุคคลที่รวมตัวกันเป็นระบบสังคมย่อยซึ่งสมาชิกจะรวมตัวกันเพื่อแสวงหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน หรือทำภารกิจที่เป้าหมายร่วมกัน เช่น กลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกรุงเทพมหานคร

นอกจากนี้ Rogers ได้นิยามคำว่า “การยอมรับนวัตกรรม” Adoption ว่าหมายถึง การตัดสินใจที่จะนำนวัตกรรมนั้นไปใช้อย่างเต็มที่ เพราะคิดว่านวัตกรรมนั้นเป็นวิธีที่ดีกว่า และมีประโยชน์มากกว่า ทั้งนี้อาศัยปัจจัย หรือ ลักษณะที่ทำให้บุคคลยอมรับ นวัตกรรม

ลักษณะของบุคคลที่ยอมรับนวัตกรรม แบ่งได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. กลุ่มชอบของใหม่ (innovator) หรือ กลุ่มล้ำสมัย เป็นกลุ่มที่ชอบการเปลี่ยนแปลง ชอบเสี่ยง ชอบลองของใหม่ ตัดสินใจเร็ว และเต็มใจที่จะรับผลที่เกิดขึ้นจากการรับนวัตกรรมนั้น กลุ่มนี้จะมีบทบาทในการแนะนำนวัตกรรมแก่ผู้อื่น
2. กลุ่มรับเร็วส่วนแรก (early adopter) หรือ กลุ่มนำสมัย เป็นกลุ่มที่ได้รับความเคารพเชื่อถือ มีอิทธิพลในการชักชวนให้ผู้อื่นในสังคมมีความคิดเห็นคล้อยตาม มักเป็นผู้นำทางความคิด พร้อมที่จะยอมรับนวัตกรรมเมื่อได้ผ่านการพิจารณาอย่างรอบคอบแล้ว
3. กลุ่มรับเร็วส่วนมาก (early majority) หรือ กลุ่มทันสมัย เป็นกลุ่มผู้คล้อยตามยอมรับนวัตกรรมเร็ว เมื่อรับนวัตกรรมจากผู้นำทางความคิดแล้ว จะเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันเนื่องมาจากการรับนวัตกรรมนั้นได้เร็วกว่าบุคคลอื่น
4. กลุ่มรับช้าส่วนมาก (late majority) หรือ กลุ่มตามสมัย เป็นกลุ่มผู้คล้อยตามยอมรับนวัตกรรมช้า หรือ ในระดับกลาง ๆ กลุ่มนี้จะยอมรับนวัตกรรมตามผู้นำความคิดหรือกลุ่มรับเร็วส่วนมาก
5. กลุ่มล่าหลัง (laggard) หรือ กลุ่มล้ำสมัย เป็นกลุ่มผู้คล้อยตาม ยอมรับนวัตกรรมช้าที่สุด กลุ่มนี้จะได้รับอิทธิพลจากทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำทางความคิด กลุ่มรับเร็วส่วนมาก และกลุ่มรับช้าส่วนมาก แล้วจึงค่อย ๆ ยอมรับนวัตกรรมในที่สุด

อินเทอร์เน็ตถือเป็นสื่อใหม่ ที่มีวิธีการใช้แบบใหม่ ลักษณะของสื่อใหม่ ความคิดใหม่ อีกทั้งการนำเสนอหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ก็เป็นการนำเสนอในรูปแบบใหม่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ถือว่าเป็นช่องทางการสื่อสารใหม่ที่เกิดขึ้น และมีจำนวนการใช้คอมพิวเตอร์ที่เติบโตอย่างรวดเร็ว บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างมาก กลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกรุงเทพมหานคร ถือว่าเป็นกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งที่เป็นผู้ยอมรับนวัตกรรมใหม่นี้ และในงานวิจัยจึงมุ่งศึกษาความต้องการแสวงหา

ข้อมูลข่าวสารผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ของประชาชน และแนวโน้มในอนาคตที่คนในสังคมไทยจะหันมาแสวงหาข้อมูลข่าวสารผ่านทางหนังสือพิมพ์ออนไลน์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมากขึ้นน้อยเพียงใด (Rogers, 1983, pp. 104-118)

ทฤษฎีการแสวงหาข่าวสาร (information seeking)

ทฤษฎีการแสวงหาข่าวสาร อธิบายว่า คนเราจะเลือกรับข่าวสารใดจากสื่อมวลชนนั้น ขึ้นอยู่กับ การเปรียบเทียบระหว่างผลตอบแทน หรือ ผลประโยชน์ที่ได้รับ (reward value) เช่น การได้รับข่าวสาร หรือ ความบันเทิงตามที่ต้องการ กับ การลงทุนลงแรง (expenditures) เช่น การลงทุนซื้อหา หรือแสวงหา เพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสาร และ พันธะผูกพัน (liabilities) ที่ตามมา ถ้าผลประโยชน์ที่ได้รับมีมากกว่าการลงทุนลงแรง หรือ การใช้ความพยายามที่จะรับรู้หรือทำความเข้าใจแล้ว บุคคลนั้นย่อมแสวงหาข่าวสารนั้น (information seeking) แต่ถ้าผลประโยชน์ที่ได้รับน้อยกว่าการลงทุนลงแรง บุคคลก็อาจจะเฉยเมยต่อข่าวสารนั้น (information ignoring)

นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน Atkin กล่าวว่า บุคคลที่เปิดรับข่าวสารมากเท่าใด ก็จะมีทักษะในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารมากขึ้นเท่านั้น และก็จะมีความรู้ มีการรู้เท่าทันสภาพแวดล้อม เท่าทันสื่อมากขึ้น เมื่อใดที่บุคคลต้องเปลี่ยนสถานะแวดล้อม หรือ ต้องตกอยู่ในสถานะที่ไม่แน่นอน ก็ย่อมต้องการข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้น เพื่อต้องการรู้ถึงข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ เพื่อสร้างความมั่นใจ (Charles, 1973, p. 220)

นอกจากนี้ Schramm เน้นว่า การแสวงหาข่าวสารจะเป็นไปตามหลักที่ใช้ ความพยายามในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารให้น้อยที่สุด (effort required) แต่สามารถบรรลุเป้าหมายที่คาดหวังไว้ได้ (expectation of reward) (Schramm & Porter, 1973, p. 34)

การศึกษาเรื่องการแสวงหา และการได้ข้อมูลข่าวสารของผู้รับสาร แบ่งได้เป็น 2 มิติ คือ (กาญจนา แก้วเทพ, 2542ก, หน้า 187-189)

1. แบบแผนของสารสนเทศ (information pattern) พิจารณาด้านเนื้อหาสาระของข่าวสาร เช่น ประเภทของเนื้อหาที่ต้องการ

2. แบบแผนของการใช้สื่อ (usage patterns) พิจารณาด้านตัวสื่อประเภทต่าง ๆ การวิจัยนี้ได้ใช้ทฤษฎีการแสวงหาข้อมูลข่าวสารมาเป็นกรอบ เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาถึงลักษณะการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร ลักษณะของเนื้อหาที่ผู้รับสารมีความสนใจ และต้องการได้จากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ระยะเวลาที่ใช้ในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกรุงเทพมหานคร ตลอดจนแบบแผนที่ใช้สื่อของสื่ออินเทอร์เน็ต รูปแบบการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และการใช้ประโยชน์ของกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร

ทฤษฎีการเลือกสรรในการรับสาร (selective process theory)

ทฤษฎีที่เน้นผู้รับสารไม่ว่าจะใช้สื่อใด ผู้รับสารก็จะมีการเลือกสรร และการแสวงหาข่าวสารเป็นไปตามความต้องการ หรือความคาดหวังที่แตกต่างกันในแต่ละคน ซึ่งผู้รับสารมีกระบวนการเลือกสรร (selective process) เปรียบเหมือนเครื่องกรอง (filters) ข่าวสารในการรับรู้ของมนุษย์ โดยแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ (พีระ จิระ โสภณ, 2540, หน้า 637-639)

การเลือกเปิดรับ
การเลือกรับรู้
การเลือกจดจำ

ภาพ 1 กระบวนการเลือกสรร

1. การเลือกเปิดรับ หรือเลือกสนใจ (selective exposure or selective attention)
- หมายถึง การที่ผู้รับสารเลือกรับสาร หรือสนใจในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใด โดยการเลือกเปิดรับสารของผู้รับสารมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ บุคคลมักจะแสวงหาข่าวสารเพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่

และหลีกเลี่ยง ข่าวสารที่ขัดแย้งกับความรู้สึกรเดิมของตนเอง เพราะว่าการได้รับข่าวสารใหม่ที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจ หรือทัศนคติที่มีอยู่เดิมแล้ว จะเกิดภาวะทางจิตใจที่ไม่สมดุล หรือความไม่สบายใจ (cognitive dissonance) ฉะนั้นเพื่อลดหรือหลีกเลี่ยงภาวะดังกล่าว จึงต้องแสวงหาข่าวสารหรือเลือกสรรเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่ตรงกับความคิดเดิมของตน เมื่อใดก็ตามที่บุคคลนั้นตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีความได้เปรียบเสียเปรียบใกล้เคียงกัน บุคคลนั้นก็จะมีความโน้มที่จะแสวงหาข่าวสารที่สนับสนุนการตัดสินใจนั้น (reinforcement information) มากกว่าที่จะแสวงหาข่าวสารที่ขัดกับสิ่งที่กระทำลงไป

นอกจากนี้ปัจจัยอื่น ๆ ก็มีผลต่อการเลือกเปิดรับข่าวสารด้วย ไม่เพียงแต่ทัศนคติเดิมที่มีอยู่ในตัวบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเท่านั้น เพราะต้องพิจารณาปัจจัยอื่นประกอบด้วย เช่น ปัจจัยทางด้านสังคม จิตใจ สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ ประสพการณ์ ศาสนา ตลอดจนความแตกต่างทางลักษณะประชากรศาสตร์ และลักษณะส่วนบุคคล เป็นต้น

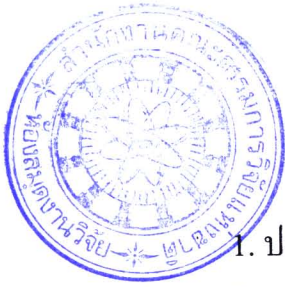
2. การเลือกรับรู้ หรือ ตีความ (selective perception or selective interpretation)

เป็นการกลั่นกรองขั้นต่อมา เมื่อบุคคลเปิดรับข้อมูลข่าวสารแหล่งหนึ่งแหล่งใดแล้ว อาจตีความหมายแตกต่างกันแล้วแต่บุคคล ทั้งนี้ผู้รับสารจะเลือกรับรู้หรือตีความหมายตามความเข้าใจของตนเองตามทัศนคติ ประสพการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ และสภาวะร่างกาย หรือสภาวะทางอารมณ์ในขณะนั้น เป็นต้น

3. กระบวนการเลือกจดจำ (selective retention)

แนวโน้มการเลือกจดจำข่าวสารเฉพาะส่วนที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการ ทัศนคติ ฯลฯ ของตนเอง และมันจะมีพฤติกรรมในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารด้วยสาเหตุต่าง ๆ เช่น การถูกกระตุ้นให้สนใจเลือกเปิดรับจากสื่อ, ความอยากรู้อยากเห็น, ประโยชน์ใช้สอยที่ได้รับจากข่าวสาร ความเพลิดเพลิน เป็นต้น

ทั้งนี้กระบวนการเลือกสรรของผู้รับสาร เปรียบเสมือนการกรองข่าวสารในการรับรู้ของคน โดยจะเปิดรับ และจดจำสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็น และความสนใจของตน ซึ่ง Schramm ได้อธิบายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกรับข้อมูลข่าวสาร ดังนี้

1. ประสบการณ์ในการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร ทำให้ผู้รับสารมีความแตกต่างกันในการเลือกเปิดรับข้อมูลข่าวสาร และการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร
2. การประเมิน การตีความประโยชน์ที่ได้รับจากข้อมูลข่าวสาร ผู้รับสารจะแสวงหาข่าวสารเพื่อสนองตอบจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของตนเองในแต่ละเรื่อง
3. ภูมิหลังในการให้ความสนใจในแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน
4. การศึกษาและสภาพแวดล้อม มีผลทำให้พฤติกรรมในการเลือกรับสื่อ และข้อมูลข่าวสารมีความแตกต่างกัน
5. ความสามารถในการรับสาร ทั้งสภาพร่างกายและจิตใจ ส่งผลให้พฤติกรรมในการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร การเลือกรับแตกต่างกัน
6. สถานะทางอารมณ์ของผู้รับสารในขณะที่รับข้อมูลข่าวสารในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ มีผลต่อความเข้าใจความหมาย หรืออาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจความหมายของข้อมูลข่าวสารได้
7. ทักษะคิดเป็นตัวกำหนดลักษณะท่าทีในการเปิดรับและตอบสนองต่อข่าวสารนั้น ๆ

จากทฤษฎีสามารถนำมาเป็นกรอบในการศึกษา เพื่อให้เห็นพฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสารในหนังสือพิมพ์ออนไลน์ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกรุงเทพมหานคร ว่ามีการเลือกสรร การแสวงหาข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนความสัมพันธ์กับปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ว่ามีผลต่อการนำข่าวสารในหนังสือพิมพ์ออนไลน์ไปใช้ประโยชน์อย่างไรบ้าง (Schramm & Porter, 1973, p. 72)

ทฤษฎีการพึ่งพาสื่อมวลชน

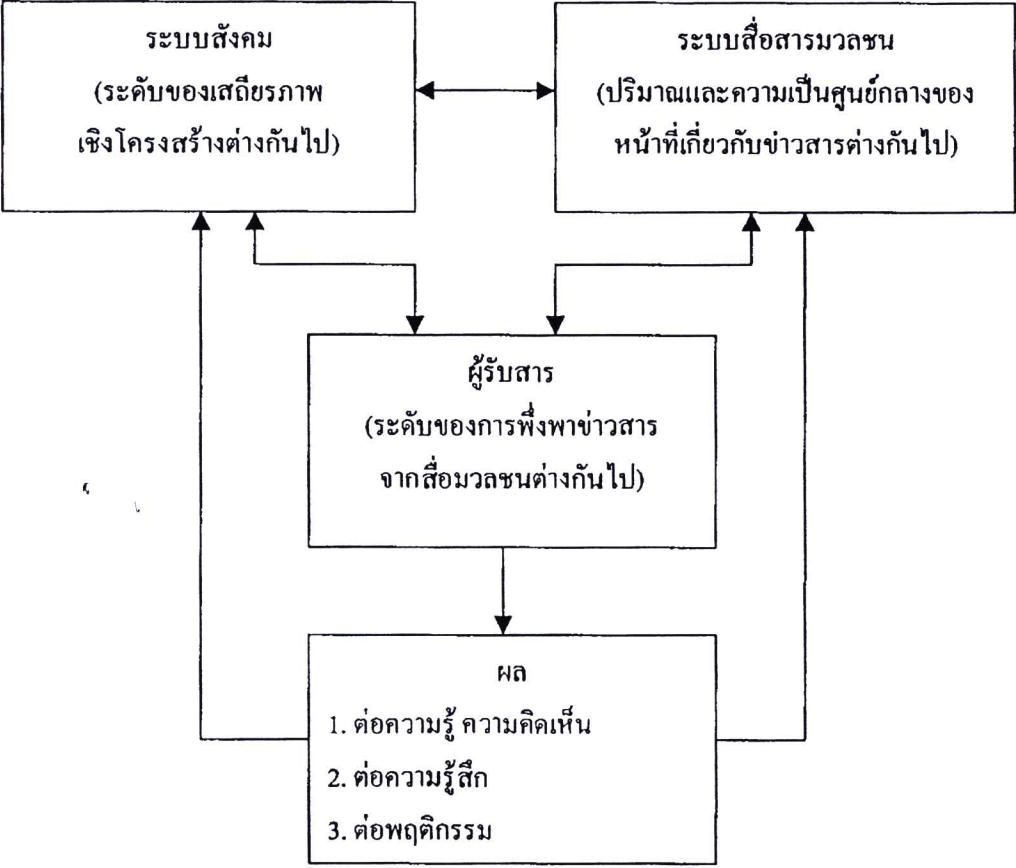
ทฤษฎีการพึ่งพาสื่อมวลชนเป็นทฤษฎีที่มุ่งเน้นผู้รับสารเป็นศูนย์กลางของการศึกษาผลของการสื่อสารมวลชน Rokeach and DeFleur (1976, p. 17) ได้เสนอแบบจำลองเชิงพึ่งพาของสื่อมวลชน (media dependency model) ที่อธิบายว่า ข่าวสารจากสื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก ความเชื่อ และพฤติกรรมของผู้รับสารหรือไม่ นั้น ขึ้นอยู่กับระดับการพึ่งพาข่าวสารจากสื่อมวลชนของผู้รับสาร

การฟังพา หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งจะบรรลุเป้าหมายหรือได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ต้องการนั้นจะขึ้นอยู่กับทรัพยากรของอีกฝ่ายหนึ่ง ดังเช่น มนุษย์ในสังคมยุคใหม่ ต้องฟังพาข่าวสารจากสื่อมวลชนอย่างมากด้วยเหตุผลหลายอย่าง เช่น ต้องการได้รับความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ต้องการปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ต้องการหลีกเลี่ยงความเครียดจากชีวิตประจำวัน โดยหันไปหาความบันเทิงจากสื่อมวลชน ถ้ายังต้องฟังพามากหรือยังได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชนมาก อิทธิพลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงความรู้ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมก็มีมากด้วย (Rokeach & DeFleur, 1989, p. 17)

ระดับการฟังพาอาศัยสื่อมวลชนขึ้นอยู่กับตัวแปรสำคัญ 3 ตัวแปร ได้แก่ ระบบสังคม ผู้รับสาร และระบบสื่อมวลชน ซึ่งระดับการฟังพาสื่อเป็นไปตามข้อสมมติฐานของทฤษฎี ดังนี้ (Rokeach & DeFleur, 1989, pp. 17-18)

1. ลักษณะของโครงสร้างสังคมเป็นอย่างไร
2. โครงสร้างสังคมดังกล่าวกำหนดให้สื่อมวลชนมีบทบาทต่อผู้รับอย่างไร
3. บทบาทต่อผู้รับสารที่แตกต่างกันนั้นมีผลทำให้ผู้รับสารฟังพาสื่อแตกต่างกันไป
4. ระดับการฟังพาสื่อต่างกันส่งผลให้อิทธิพลของสื่อมวลชนต่อผู้รับมีมากน้อยต่างกัน

ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของระบบสังคม ผู้รับสาร และระบบสื่อมวลชน นอกจากจะเป็นสิ่งที่กำหนดระดับการฟังพาสื่อแล้ว ผลของการสื่อสารขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งสามด้วย ดังแสดงในภาพ

ภาพ 1 แบบจำลองการพึ่งพาสื่อมวลชนของ Rokeach และ DeFleur ปี ค.ศ. 1976

ที่มา. จาก *A Dependency Model of Mass-Media Effects* (p. 326), by D. McQuail & S. Windahl, 1976, Washington, DC: Washington State University.

ระบบสังคม จะต่างกันไปตามระดับเสถียรภาพของสังคม สังคมที่ขาดความมั่นคงแน่นอนในเชิงโครงสร้าง เช่น อยู่ในภาวะของการเปลี่ยนแปลงและเกิดความขัดแย้งสูงคนในสังคมจะมีความต้องการพึ่งพาข่าวสารจากสื่อมวลชนสูงมากกว่าสังคมที่มีเสถียรภาพมั่นคงไม่มีความขัดแย้งหรือไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือในช่วงเวลาที่สังคมประสบกับภาวะวิกฤติต่าง ๆ เช่น มีภัยธรรมชาติ แผ่นดินไหว คลื่นยักษ์ถล่ม จนก่อให้เกิดหายนะอย่างรุนแรง ประชาชนจะต้องการพึ่งพาสื่อมากขึ้น จนกระทั่งข่าวสารนั้นอาจจะครอบงำกระแสความสนใจของประชาชนได้ทั้งหมด

โครงสร้างสังคมแบบอุตสาหกรรมที่ซับซ้อนมากกว่าโครงสร้างสังคมแบบเกษตรกรรมนั้น ประชาชนจำเป็นต้องพึ่งพาสื่อค่อนข้างสูง สื่อมวลชนในสังคม

อุตสาหกรรมจะทำหน้าที่หลายอย่างให้กับประชาชน เช่น อธิบายเรื่องราวความเป็นไปหรือความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นในโลก ชี้นำผู้รับสารในเรื่องต่าง ๆ อาทิ การให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพในช่วงที่เกิดโรคไข้หวัดนกระบาด การให้คำแนะนำและการชี้ช่องทางการลงทุนในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ การผ่อนคลายความตึงเครียดให้กับผู้คนในสังคม นอกจากนี้ ความเข้าใจในโลกของคนในสังคมอุตสาหกรรมมักไม่ได้เกิดจากประสบการณ์ตรง (direct experience) หากแต่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านสื่อ (mass mediated experience) ดังนั้น สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับโลก เช่น การช่วยให้บุคคลเข้าใจโลกมากขึ้นจากการติดตามดูละคร โทรทัศน์หรือดูข่าว (กาญจนา แก้วเทพ, 2545, หน้า 243-244)

ระบบสื่อมวลชนเป็นปัจจัยทำให้มีการพึ่งพาข่าวสารมากหรือน้อยต่างกัน ในบางสังคมสื่อมวลชนทำหน้าที่หลักเกี่ยวกับข่าวสารโดยเฉพาะ เช่น เป็นผู้ตรวจสอบวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล เป็นแหล่งข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั่วโลก และเป็นแหล่งของความบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบต่าง ๆ ยิ่งสื่อมวลชนทำหน้าที่หลักเหล่านี้นักเท่าไร ความจำเป็นในการพึ่งพาสื่อมวลชนก็ยิ่งมากขึ้น สำหรับสังคมไทยสื่อมวลชนทำหน้าที่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ การให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการให้ความบันเทิง อาทิ ละครโทรทัศน์ รายการเพลง เกมโชว์ ที่ช่วยลดความตึงเครียดให้กับประชาชนได้

นอกจากนี้ ความเป็นศูนย์กลางด้านการเสนอข่าวสารก็มีผลทำให้การพึ่งพาสื่อมีมากขึ้น โดยต้องพิจารณาว่าหน้าที่ด้านนั้นมีความสำคัญต่อคนกลุ่มไหน เช่น หน้าที่ในการเสนอข่าวสารความเคลื่อนไหวในแวดวงธุรกิจการเงิน อาจจะถือว่ามีความเป็นศูนย์กลางสำหรับกลุ่มนักธุรกิจมากกว่าบุคคลอื่น การพึ่งพาของกลุ่มนักธุรกิจต่อสื่อมวลชนในข่าวสารด้านนี้จึงมากเป็นพิเศษ เป็นต้น

กลุ่มผู้รับสาร เป็นอีกตัวแปรที่มีส่วนกำหนดระดับการพึ่งพาสื่อ หากบุคคลมีความต้องการข่าวสารมาก อัตราการพึ่งพาข่าวสารก็ยิ่งมากขึ้น และในกรณีเช่นนี้ สื่อมวลชนจะมีผลต่อบุคคลนั้นสูงตามไปด้วย

แบบจำลองนี้ได้แบ่งประเภทของผลออกเป็น 3 ด้าน คือ ผลในด้านความคิด ผลในด้านความรู้สึก และผลในด้านพฤติกรรม (สวินต์ ยมาภัย และระวีวรรณ ประกอบผล, 2537, หน้า 108-109)

แบบจำลองการพึ่งพาสื่อมวลชนนี้ แสดงให้เห็นชัดเจนว่า ระบบสื่อมวลชนและระบบสังคมมีผลต่อระดับการพึ่งพาสื่อมวลชนของผู้รับสาร และก่อให้เกิดผลกระทบต่อความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้รับสาร ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงของผู้รับสาร เช่น การถูกซื้อประวัตต่อต้าน อาจส่งผลกระทบต่อระบบสังคมและระบบสื่อมวลชนได้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ระบบสังคมและระบบสื่อมวลชนก็มีผลกระทบต่อกันด้วย ในสังคมประชาธิปไตยย่อมมีระบบสื่อมวลชนที่แตกต่างจากสังคมคอมมิวนิสต์

ทฤษฎีการครอบงำด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสามารถที่จะเป็นตัวชี้หน้าหรือเป็นตัวกำหนดสังคม ทฤษฎีการครอบงำด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารนี้ โดย Ding (2003, pp. 14-16) พยายามอธิบายเกี่ยวกับอิทธิพลของข้อมูลข่าวสารที่ไหลบ่าผ่านสื่อทางตะวันตกที่หลากหลยสู่ทั่วโลก ทำให้เกิดภาวการณ์การครอบงำโลกทั้งใบให้เป็นโลกเดียวกัน โดยเฉพาะการไหลบ่าอย่างเสรีและต่อเนื่องตลอดเวลาจากกลุ่มประเทศตะวันตก สู่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ซึ่งโดยรวมแล้วการไหลบ่าของข้อมูลข่าวสารดังกล่าวมักเป็นการไหลบ่าแบบทางเดียว สิ่งที่เกิดขึ้น คือ การค่อยเข้ามาครอบงำประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายของวัฒนธรรมตะวันตก

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ตามความเชื่อของ Ding (2003) คือ เครื่องมือหรือกลไกที่อาจเรียกได้ว่า เป็นศูนย์กลางของอำนาจในการที่จะเป็นตัวกำหนดวิถีคิด วิถีชีวิต ตลอดจนระบบสังคมต่าง ๆ เช่น ระบบการเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ฯลฯ ของผู้คนในประเทศที่กำลังพัฒนาดังกล่าว การไหลบ่าของข้อมูลข่าวสารทำให้เกิดการค่อย ๆ ครอบงำทางความคิด ซึ่งกล่าวกันว่า เป็นจักรวรรดินิยมด้านสารสนเทศและการสื่อสาร (information imperialism หรือ cyber-imperialism หรือ neo-colonization) ที่นับว่าเป็นรูปแบบของการเข้าครอบครองประเทศอื่น ๆ แนว

ใหม่ในกลุ่มประเทศทางตะวันตกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการนำข้อมูลข่าวสารของตนเข้ามาถ่ายทอดเพื่อครอบงำวิถีชีวิตของผู้คนในประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย (information colonization) ด้วยวิธีการค่อยเป็นค่อยไป และผู้คนมักไม่ค่อยเกิดการตระหนักเกี่ยวกับภาวะการณ์ดังกล่าว ในช่วงแรก ๆ (subtle imperialism) แต่ในท้ายที่สุดแล้วเมื่อเวลาผ่านไป ผู้คนในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาดังกล่าว เริ่มเกิดความรู้สึกในสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมของตนเอง สิ่งเปลี่ยนแปลงหรือสูญหายไป เช่น การแต่งกายแบบตะวันตกที่ค่อย ๆ เข้ามาแทนที่การแต่งกายแบบพื้นเมืองดั้งเดิมของตน วัฒนธรรมการกินการอยู่ที่ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนมาเป็นแบบตะวันตกมากขึ้น เช่น การรับประทานอาหารแบบคนตะวันตก การฟังดนตรีของคนตะวันตก การดูภาพยนตร์ตะวันตก การใช้วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ของคนตะวันตกหรือแม้แต่การลอกเลียนแบบกิริยาอาการ ภาษาพูด ภาษาท่าทาง ความรู้สึกนึกคิด ฯลฯ การครอบงำดังกล่าวข้างต้นไม่เหมือนกับการครอบงำหรือการออกไล่ล่าอาณานิคมอย่างในสมัยโบราณ เช่น การส่งกองกำลังทหารเข้ามาโจมตีเพื่อการครอบงำ การส่งคนตะวันตกเข้ามาบริหารปกครองดูแล ฯลฯ ตรงกันข้าม การครอบงำด้วยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจะเข้ามาอย่างครอบงำและต่อเนื่อง ซึ่งในท้ายที่สุดแล้ว คุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิม ภูมิปัญญา ความเชื่อ ประเพณีดั้งเดิมก็จะค่อย ๆ ถูกทำให้เลือนหายไปจากสังคมของประเทศกำลังพัฒนานั้น ๆ เช่น ประเทศในกลุ่มทวีปแอฟริกา กลุ่มเอเชีย และกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา เป็นต้น

แนวคิดของ Ding (2003) สอดคล้องกับความพยายามเดิมของนักวิชาการด้านการพัฒนาหลาย ๆ ท่าน ที่พยายามอธิบายเกี่ยวกับข้อเสียเปรียบที่เกิดจากกระบวนการพัฒนาแบบที่ต้องพึ่งพาซึกโลกตะวันตก ซึ่งเราเรียกกันว่า ทฤษฎีการพึ่งพา (dependency theory) นั่นเอง โดยกล่าวถึงการครอบงำโลกซึกอื่น ๆ (global imperialism) โดยเฉพาะซึกโลกตะวันออกหรือซึกโลกกำลังพัฒนาดังกล่าว เริ่มกำเนิดตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 เป็นยุคที่กลุ่มสหภาพยุโรป (european expansionism) เริ่มขยายฐานอำนาจของตนเอง จากนั้นก็มีการพัฒนาการจนเห็นเด่นชัดในศตวรรษที่ 19 ที่มีการขยายวัฒนธรรมของกลุ่มยุโรปมากขึ้น จากนั้นก็เกิดการขยายตัวก้าวกระโดดของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารขึ้นตามมาในศตวรรษที่ 20 ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการขยายตัวของการเข้ามาลงทุน

เกี่ยวกับโครงการสื่อสารโทรคมนาคมต่าง ๆ จากต่างชาติในประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาดังกล่าวมีบทบาทในการที่จะควบคุมดูแลเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของข้อมูลข่าวสารที่ไหลเข้าประเทศของตนได้น้อยมาก โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่สามารถตัดตอนขอบเขต หรือเส้นกีดขวาง หรือระยะทางต่าง ๆ ได้หมด เช่น ดาวเทียมสื่อสาร ระบบสื่อสารใยแก้ว เป็นต้น ความรวดเร็วและประสิทธิภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารต่าง ๆ เหล่านี้ ก่อให้เกิดการผลักดันประเทศต่าง ๆ เข้าสู่ระบบการค้าเสรี (global economic liberalization หรือ open economic system)

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกลายเป็นเครื่องมือของประเทศที่ร่ำรวยกว่าในการขยายอำนาจจักรของตนเองสู่ประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอำนาจจักรทางการเมือง อำนาจจักรทางเศรษฐกิจ เช่น การนำเข้า (import) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารต่าง ๆ มาจากประเทศสหรัฐอเมริกา หรือแม้กระทั่งการนำเข้าหนังสือ ตำรา วารสาร ตลอดจนสิ่งพิมพ์ รวมทั้งสื่อบันเทิงต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้นับได้ว่าเริ่มเป็นการก่อตัวเข้าสู่ระบบการพึ่งพาด้านข้อมูลข่าวสารจากกลุ่มประเทศตะวันตกให้เริ่มเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ทั้งที่สามารถตระหนักรู้หรือไม่ตระหนักรู้ก็ตาม เกิดสภาพการณ์ การปนเปื้อนทางจิตวิญญาณ (spiritual pollution) ในวิถีชีวิตผู้คนของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ดังเช่น การเริ่มปรับเข้าสู่การเป็นสังคมบริโภคนิยม (consumerism) รวมทั้งเป็นสังคมวัตถุนิยม (materialism) ทุกอย่างมีการตีค่า ตีราคาเป็นเงินตรา เพื่อที่จะให้ได้เงินมาเพื่อการแลกเปลี่ยนวัตถุต่าง ๆ อุตสาหกรรมอาหารด่วน (fast food) เริ่มขยายวงกว้างสู่ความนิยมในกลุ่มคนรุ่นใหม่มากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้ เป็นเพราะอิทธิพลของสื่อและสารที่มากับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารทั้งหลายนั่นเอง

ยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารนี้ การมองเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอาจมองได้เป็น 2 มุมมอง คือ ทั้งในเชิงบวก และในเชิงลบ เพราะอำนาจและศักยภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นได้ทั้งสิ่งที่เข้าไปเสริมพลังเดิม (empowered) ที่มีอยู่แล้ว หรือการเข้าไปครอบงำ (colonized) ของเดิม หรือการเข้าไปปรับเปลี่ยนของเดิม ทั้งนี้ คงจะต้องขึ้นอยู่กับเตรียมความพร้อมของประเทศกำลัง

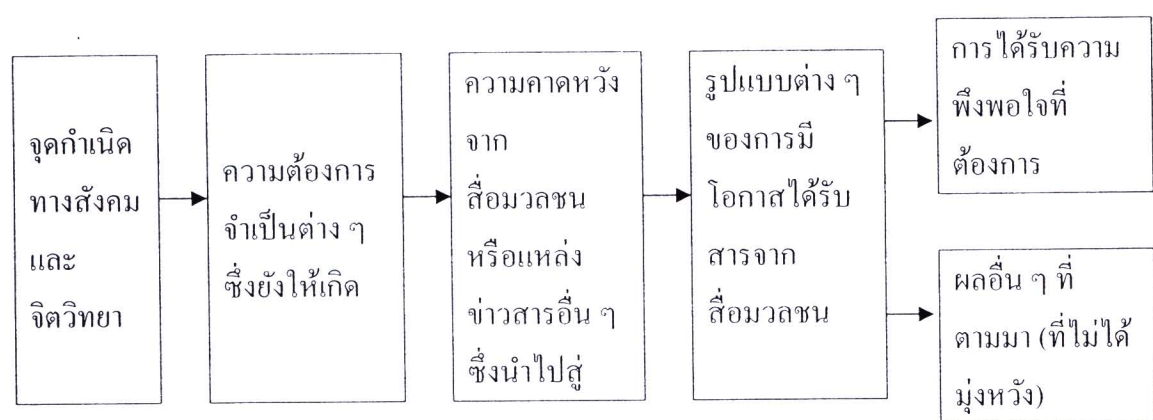
เพื่อที่จะให้การครอบงำหรือการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปอย่างสอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละประเทศ ซึ่งนับว่าเป็นทางเลือกใหม่ที่เริ่มมีการคิดกันขึ้นในช่วงปี ค.ศ.1990 ที่ทุกฝ่ายตระหนักว่า การหลอมรวมของการพัฒนาจะต้องเป็นกระบวนการที่บูรณาการร่วมกันเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างโลกาภิวัตน์กับแต่ละท้องถิ่น (globalization) ให้ได้มากที่สุด

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ (uses and gratification theory)

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ ให้ความสำคัญที่ผู้รับสาร การที่บุคคลแต่ละคนจะเปิดรับสื่อหนึ่ง ๆ ก็จะมีการพิจารณาว่าสื่อหนึ่ง หรือ เนื้อหาของสารที่ได้รับจะให้ประโยชน์อย่างไรต่อตนเอง และสนองความต้องการเป็นที่พึงพอใจต่อตนเองได้มากน้อยเพียงใดเป็นสำคัญ พฤติกรรมของผู้รับสารสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาถึงความต้องการ ความสนใจของผู้รับสาร

การใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจของผู้รับสารนั้น มีจุดกำเนิดทางสังคมและจิตวิทยาที่มีจากความต้องการ สิ่งนี้จะก่อให้เกิดความคาดหวังจากสื่อมวลชน หรือจากแหล่งสารอื่น อันจะนำไปสู่รูปแบบต่าง ๆ ของการมีโอกาสรับสารจากสื่อมวลชน และก่อให้เกิดผลในแง่ของความพึงพอใจ สามารถสนองตอบความต้องการที่จำเป็น และผลอื่น ๆ ที่ตามมาได้

แนวการศึกษาการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจ คือ การศึกษาผู้รับสารเกี่ยวกับ (1) จุดกำเนิดทางสังคมและจิตวิทยา (2) ของความต้องการจำเป็นต่าง ๆ ซึ่งยังให้เกิด (3) ความคาดหวังจากสื่อมวลชน หรือแหล่งข่าวสารอื่น ๆ แล้วนำไปสู่ (4) รูปแบบต่าง ๆ กัน ของการมีโอกาสที่ได้รับสารจากสื่อมวลชน (5) การได้รับความพึงพอใจตามที่ต้องการ และ (6) ผลอื่น ๆ ที่ตามมาซึ่งอาจจะไม่ใช่ผลที่ตั้งเจตนาไว้ก็ได้

ภาพ 2 แบบจำลองการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ ของ Kate และคณะ

ที่มา. จาก *The Use of Mass Communications Current Perspective* (pp. 19-31), by K. E. Blumler, J. G. Blumler, and M. Gurevith, 1974, Beverly Hills: Sage Publication.

จากแบบจำลองอธิบายได้ว่าสภาวะทางสังคมและจิตใจที่แตกต่างกัน ทำให้มนุษย์มีความต้องการที่แตกต่างกันออกไป ความต้องการที่แตกต่างกันนี้ทำให้คนคาดหวังหรือคาดคะเนสื่อแต่ละประเภทว่าจะสนองตอบความพอใจได้ต่างกันออกไป ดังนั้น ลักษณะการใช้สื่อของบุคคลที่มีความต้องการไม่เหมือนกันจะแตกต่างกันออกไป ขั้นสุดท้ายคือความพอใจที่ได้รับจากการใช้สื่อก็จะแตกต่างกันไปด้วย

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ กำหนดขึ้นเพื่ออธิบายถึงกระบวนการรับสารตามกระบวนการสื่อสารมวลชนและอธิบายถึงการใช้สื่อมวลชน ของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเลือกบริโภคข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้น ขึ้นอยู่กับความต้องการ หรือแรงจูงใจของผู้รับสารเอง แต่ละคนย่อมมีจุดมุ่งหมาย มีความสนใจ ความต้องการในการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร เพื่อสนองความพึงพอใจของตนเองด้วยปัจจัยหลายอย่างและเหตุผลต่าง ๆ

ทฤษฎีเน้นแบบจำลองกระบวนการรับสารของบุคคล ในด้านการใช้ประโยชน์ และการตอบสนองความต้องการของบุคคล มีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นดังนี้

1. ผู้รับสารจะมีลักษณะเป็นผู้กระทำ การแสวงหาข่าวสารโดยใช้สื่อจะมีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นและมีการคาดหวังผลไว้แล้ว ความคาดหวังผลที่ได้รับจากสื่อจะมากน้อยขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล

2. ให้ความสำคัญกับผู้รับสารเป็นหลักในการศึกษา โดยพิจารณาการเลือกใช้สื่อของผู้รับสาร ว่ามีความต้องการอย่างไร ไม่ได้มองแค่ว่าสื่อมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมต่อผู้รับสารแต่เพียงด้านเดียว

3. การศึกษาโดยการเปรียบเทียบว่าผู้รับสารจะแสวงหาความพึงพอใจที่ได้รับจากสื่อหรือจากแหล่งอื่น ๆ นั้น เพื่อสนองความต้องการ

4. บุคคลแต่ละคนสามารถอธิบายถึงความสนใจ หรือแรงจูงใจของตนเองได้ในเรื่องต่าง ๆ โดยมีความพึงพอใจที่แตกต่างกัน

5. มนุษย์ทุกคนมีความต้องการส่วนตัว พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากความต้องการ (needs) ซึ่งความต้องการของแต่ละคนจะมีที่มาต่างกัน พฤติกรรมการรับสื่อมวลชนของบุคคลเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการพื้นฐานด้านจิตใจของบุคคลนั้น ๆ และประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากสถานการณ์ทางสังคมของเขา

เครื่องมือวัดความต้องการทางด้านจิตใจและสังคมที่ Katz และคณะ ได้สร้างขึ้นให้มีลักษณะการใช้งานจริงมากขึ้น โดยใช้องค์ประกอบ 3 ตัว นำมารวมกันเข้าเป็นความต้องการในแง่ต่าง ๆ องค์ประกอบทั้งสามนี้ ได้แก่ (Katz, Jay & Michael, 1974, pp. 19-31)

1. Mode คือ ลักษณะของความต้องการ ประกอบด้วย

1.1 ต้องการเพิ่มมากขึ้น

1.2 ต้องการให้น้อยลง

1.3 ต้องการให้ได้มา

2. Connection คือ จุดประสงค์ของการใช้สื่อ ประกอบด้วย

2.1 การรับรู้ข่าวสารความรู้

2.2 เพื่อความพอใจ เพื่อประสบการณ์ทางอารมณ์ (ความตื่นเต้น ความสนุกสนาน)

2.3 เพื่อความมั่นใจ ความเชื่อถือ ความมั่นคง และสถานภาพ

2.4 เพื่อเชื่อมโยง หรือ ธำรงรักษาความสัมพันธ์

3. Referent คือบุคคลหรือสิ่งภายนอกที่มนุษย์โยงการติดต่อไปถึงในระดับต่าง ๆ โดยเริ่มจากระดับใกล้ตัวก่อนจนห่างออกไปเรื่อย ๆ ดังนี้

2.3 เพื่อความมั่นใจ ความเชื่อถือ ความมั่นคง และสถานภาพ

2.4 เพื่อเชื่อมโยง หรือ ชำรงรักษาความสัมพันธ์

3. Referent คือบุคคลหรือสิ่งภายนอกที่มนุษย์โยงการติดต่อไปถึงในระดับต่าง ๆ โดยเริ่มจากระดับใกล้ตัวก่อนจนห่างออกไปเรื่อย ๆ ดังนี้

3.1 ตนเอง

3.2 ครอบครัว

3.3 เพื่อนฝูง

3.4 สังคม รัฐบาล

3.5 ขนบประเพณี วัฒนธรรม

3.6 โลก

3.7 สิ่งภายนอกอื่น ๆ ที่มีความหมายเป็นนัยลบ

จากองค์ประกอบทั้งสามนี้ Kate และคณะ ได้สร้างข้อความแสดงความต้องการ (needs) ของบุคคลขึ้น เป็นจำนวน 35 ข้อความ ซึ่งให้เห็นถึงความต้องการของบุคคลซึ่งสามารถใช้สื่อต่าง ๆ ตอบสนองให้เกิดความพึงพอใจ (gratifications) ได้ แล้วจึงนำข้อความซึ่งถึงความต้องการของบุคคลจาก 35 ข้อความดังกล่าว มาสร้างมาตราวัด (rating scale) เพื่อแบ่งระดับของการให้ความสำคัญของความต้องการแต่ละอย่างของบุคคล (individuals's need salience) ได้มาตราวัด 4 ระดับ คือ (1) สำคัญมาก (2) สำคัญพอใช้ (3) ไม่ค่อยสำคัญนัก (4) ไม่สำคัญเลย”

มีการแบ่งประเภทของแรงจูงใจที่ใช้สื่อ และความพึงพอใจที่แสวงหา (gratification sought) และความพึงพอใจที่ได้รับจริง (gratification gained) ดังตัวอย่างต่อไปนี้ การได้รับข้อมูลข่าวสาร และคำแนะนำต่าง ๆ (กาญจนา แก้วเทพ, 2541, หน้า 317)

1. การลดความรู้สึกไม่มั่นใจในตนเอง
2. การเรียนรู้เกี่ยวกับสังคม และ โลกกว้าง
3. การหาข้อสนับสนุนมาตอกย้าค่านิยมที่ตนยึดถืออยู่
4. การแสวงหาความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในเรื่องชีวิตของตนเอง และผู้อื่น
5. เพื่อจะได้มีประสบการณ์ในการเข้ากับผู้อื่นได้

6. เพื่อจะได้หาความรู้พื้นฐานในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น
7. เพื่อจะหากิจกรรมอื่น ๆ มาทดแทนการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น
8. เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกับผู้อื่นที่มีประสบการณ์คล้ายคลึงกัน
9. เพื่อหลบหนีจากปัญหา และความวิตกกังวลอื่น ๆ
10. เพื่อเปิดประตูเข้าไปสู่โลกแห่งจินตนาการ
11. เพื่อฆ่าเวลา
12. เพื่อปลดปล่อยทางอารมณ์
13. เพื่อหาแบบแผนในการดำเนินชีวิตประจำวัน ฯลฯ

การศึกษาความสัมพันธ์ของความคาดหวัง หรือการแสวงหาความพึงพอใจ (gratification seeking) ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการเปิดรับสื่อนั้น จะสามารถสร้างความเข้าใจต่อเหตุการณ์นั้นได้อย่างชัดเจน (consequences) และแรงจูงใจ (motivational sources) ที่เป็นตัวก่อให้เกิดความต้องการที่จะได้รับความพึงพอใจ (gratification) โดยผ่านการเปิดรับสื่อ ที่มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในรูปแบบของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจการเปิดรับสื่อโดยผ่านทฤษฎี การใช้สื่อและความพึงพอใจนี้จะมีการศึกษาในส่วนของการใช้สื่อของผู้รับสาร (David, 1987, pp. 237-254)

การศึกษาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากสื่อและความพึงพอใจในการบริโภคข่าวสาร (News Gratification) ทั้งนี้ได้แบ่งความพึงพอใจในการบริโภคข่าวสาร (Media News Gratification Map) ดังนี้ (Lawrence, 1982, pp. 171-193)

1. ใช้ข่าวสารเพื่อประโยชน์ด้านข้อมูล (orientational gratification) โดยการติดตามข่าวสาร (surveillance) การได้มาซึ่งข้อมูล เพื่อช่วยในการตัดสินใจ (decision utility) ทั้งนี้ เพื่อต้องการข้อมูลนำไปอ้างอิงต่าง ๆ ของบุคคล และในสังคม
 2. ใช้ข่าวสารเพื่อเชื่อมโยงระหว่างข้อมูล ในด้านสังคม (social gratification) การนำข้อมูลไปใช้ในการสนทนากับผู้อื่นเพื่อสร้างการจูงใจ
 3. กระบวนการใช้ประโยชน์จากข่าวสารเพื่อสร้างภาพพจน์ของบุคคล เพื่อความน่าเชื่อถือ กระบวนการใช้ข่าวสารเพื่อประโยชน์ในการลด หรือผ่อนคลายความเครียด
- การใช้ประโยชน์จากสื่อ และความพึงพอใจได้มีการจัดกลุ่มการใช้ประโยชน์จากสื่อ และความพึงพอใจไว้ 4 ประเภทดังนี้ (Joseph, 1990, pp. 49-53)

1. เพื่อการรับรู้ (cognition) คือ ผู้รับสารต้องการข้อมูลข่าวสารเพื่อสนองตอบความต้องการพื้นฐานของตนเอง โดยใช้ประโยชน์จากสื่อเพื่อให้ได้รับความพึงพอใจในแง่ของการรับรู้

2. เพื่อความหลากหลาย (diversion) ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล เช่น

2.1 การกระตุ้นอารมณ์ (simulation) การใช้ประโยชน์จากสื่อเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ร่าเริง ความตื่นเต้นเพื่อลดความเบื่อหน่ายในชีวิตประจำวัน

2.2 การพักผ่อน (relaxation) เพื่อการผ่อนคลายความเครียด การปลดปล่อยอารมณ์ ปัญหาต่าง ๆ ที่พบเจอในแต่ละวัน

3. เพื่อการใช้ประโยชน์ทางสังคม (social utility) การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร และการใช้ประโยชน์จากสื่อ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม เช่น ครอบครัว เพื่อน เพื่อนร่วมงาน ฯลฯ

4. การผลจากสังคม (withdrawal) การเปิดรับสื่อ การใช้สื่อเพื่อเป็นสิ่งขวางกั้นระหว่างตัวเองกับผู้อื่น หรือ กิจกรรมอื่น ๆ เช่น หลีกเลียงการทำงานจนกว่าจะชมรายการโทรทัศน์จนจบ หรือ ใช้สื่อเพื่อเป็นเขตกันชน (buffer zone) หลีกหนีการรบกวนจากผู้อื่น เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่ออ่านหนังสือพิมพ์บนเครื่องบิน เป็นต้น

มีการใช้ตัวแปรในการวัดความคาดหวังและความพึงพอใจที่ได้รับจากรายการข่าวโทรทัศน์ ซึ่งสามารถนำมาแบ่ง ความพึงพอใจได้ 5 กลุ่ม คือ (Philip, Palmgreen & Rayburn, 1981, pp. 451-478)

1. เพื่อการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร (information seeking)

2. เพื่อการใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ (decisional utility)

3. เพื่อความบันเทิง (entertainment)

4. เพื่อการใช้ประโยชน์ในการสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal utility)

5. เพื่อลดความรู้สึกโดดเดี่ยว (parasocial interaction)

สรุป การที่บุคคลจะพึงพอใจต่อสื่อใดนั้น บุคคลนั้นต้องมีแรงจูงใจหรือความคาดหวังต่อสื่อนั้นก่อน ซึ่งหมายถึง ผู้รับสารต้องมีจุดหมายอยู่แล้ว ต่อผลที่จะเกิดขึ้นก่อน จึงจะนำไปสู่การบริโภคสื่อและได้รับความพึงพอใจตามมา โดยมีลักษณะสอดคล้องกับทฤษฎีความคาดหวัง การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยและต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการแสวงหาข้อมูลข่าวสารผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะกล่าวดังต่อไปนี้

ชานันต์ รัตนโชติ (2552) ศึกษาเรื่อง *ประโยชน์ในการรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร* จากการวิจัยพบว่า ผู้ใช้บริการหนังสือพิมพ์ออนไลน์ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย และส่วนใหญ่จะรับข่าวสารทางด้านเศรษฐกิจมากที่สุด โดยประเภทของข่าวที่ให้ความสำคัญ และความสามารถในการใช้งานอินเทอร์เน็ตมีผลต่อประโยชน์ในการรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์

งานวิจัยของ ชานันต์ รัตนโชติ ซึ่งให้เห็นว่า ประเภทของข่าวสารที่มีความแตกต่างกัน และความสามารถในการใช้งานอินเทอร์เน็ต มีผลต่อประโยชน์ในการรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์

แสงสุริย์ อินทเดช (2550) ศึกษาเรื่อง *ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกอ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ และความเป็นไปได้ในการทดแทนสื่อหนังสือพิมพ์กระดาษด้วยหนังสือพิมพ์ออนไลน์* จากการวิจัยพบว่า การตัดสินใจเลือกอ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ และหนังสือพิมพ์กระดาษ ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ โดยเป็นการตัดสินใจคนละเรื่องแยกจากกันและตัวแปรต่าง ๆ ไม่มีความสัมพันธ์กันกับการตัดสินใจเลือกอ่านหนังสือพิมพ์กระดาษอย่างมีนัยสำคัญ

งานวิจัยของ แสงสุริย์ อินทเดช ซึ่งให้เห็นว่า การตัดสินใจเลือกอ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์หรือหนังสือพิมพ์กระดาษ ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ เป็นการตัดสินใจคนละเรื่องแยกจากกัน

วัลณี โอฬาร โชติสถานนท์ (2548) ศึกษาเรื่อง *ความคาดหวัง ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร บนหนังสือพิมพ์ออนไลน์ (online newspaper) ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล* จากการวิจัยพบว่า ผู้ใช้บริการหนังสือพิมพ์ออนไลน์ส่วนใหญ่ใช้บริการที่บ้าน และมีความคาดหวัง ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารบนหนังสือพิมพ์ออนไลน์ในระดับมาก

งานวิจัยของ วลณี โอฟาร โซติสถานนท์ ซึ่งให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังจากข้อมูลข่าวสาร ความพึงพอใจจากข้อมูลข่าวสาร และการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร มีผลต่อการรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์

โสภณ กันหะเสน (2545) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการหนังสือพิมพ์ออนไลน์ของประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร จากการวิจัยพบว่า ผู้ใช้บริการหนังสือพิมพ์ออนไลน์ส่วนใหญ่ใช้บริการที่บ้าน และจะเปิดอ่านแต่เฉพาะพาดหัวข่าว โดยมีพฤติกรรมการรับข่าวแตกต่างกันไปตามลักษณะประชากร ยังพบว่า การใช้งานอินเทอร์เน็ตเป็นประจำมีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการหนังสือพิมพ์ออนไลน์

งานวิจัยของ โสภณ กันหะเสน ซึ่งให้เห็นว่า ลักษณะประชากรที่แตกต่างกันทำให้มีพฤติกรรมการรับข่าวแตกต่างกัน สถานที่ใช้งานอินเทอร์เน็ตเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้อ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ คือผู้ให้บริการหนังสือพิมพ์ออนไลน์ส่วนใหญ่ใช้บริการที่บ้าน

สันทัต ทองรินทร์ (2542) ศึกษาเรื่อง หนังสือพิมพ์ออนไลน์ฉบับภาษาไทย: แนวคิดการจัดทำ และแนวโน้ม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกหนังสือพิมพ์ออนไลน์ 4 ฉบับ คือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ และหนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์

กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์จะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักหนังสือพิมพ์ และกลุ่มนักวิชาการด้านหนังสือพิมพ์ รวม 12 คน

ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดในการจัดทำหนังสือพิมพ์ออนไลน์ฉบับภาษาไทย เกิดจากการพัฒนาเทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางหนึ่งในการนำเสนอ และช่วยในการสร้างภาพพจน์ของหนังสือพิมพ์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาด้านการบริหารธุรกิจในอนาคตของหนังสือพิมพ์ ในปัจจุบันหนังสือพิมพ์ออนไลน์ฉบับภาษาไทยยังใช้แหล่งข่าว และเนื้อหาเดียวกับหนังสือพิมพ์ฉบับตีพิมพ์กระดาษ การจัดทำหนังสือพิมพ์ออนไลน์จัดทำหลังจากหนังสือพิมพ์ฉบับตีพิมพ์กระดาษได้ทำเสร็จสิ้นกระบวนการแล้ว ต่อจากนั้น จะมีการนำข้อมูลข่าวจากกองบรรณาธิการข่าวมาเก็บไว้ในระบบคอมพิวเตอร์ คัดเลือก เขียนข่าว นำเสนอ และออกแบบการนำเสนอ ทั้งภาพและการ

แปลงข้อมูลเข้าสู่ระบบอินเทอร์เน็ต อุปสรรคที่พบ คือ การขาดแคลนบุคลากรทั้งในด้านปริมาณ และความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต

กาญจนา กาญจนทวี (2542) ศึกษาเรื่อง *แรงจูงใจ พฤติกรรม และความพึงพอใจ* ของผู้อ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ไทย จากการศึกษพบว่า กลุ่มตัวอย่างซึ่งอาศัยอยู่ในเมืองไทยใช้หนังสือพิมพ์ออนไลน์ในการเปิดรับข่าวสารเป็นอันดับที่ 4 รองจากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ต่างประเทศจะใช้หนังสือพิมพ์ออนไลน์เป็นอันดับสองรองจากโทรทัศน์ โดยแรงจูงใจให้เปิดรับคือ ความสะดวกเนื่องจากการใช้งานคอมพิวเตอร์อยู่เป็นประจำ และความสะดวกที่สามารถเปิดรับเฉพาะข่าวสารที่สนใจ

งานวิจัยของ กาญจนา กาญจนทวี สามารถนำมาศึกษาเรื่องแรงจูงใจของผู้อ่านที่ได้รับความสะดวกจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ เนื่องจากใช้งานคอมพิวเตอร์อยู่เป็นประจำและสะดวกที่สามารถเปิดรับเฉพาะข่าวสารที่สนใจ เพื่อได้รับประโยชน์จากหนังสือพิมพ์ออนไลน์

Chung (2004) ศึกษาเรื่อง *Toward Interactivity: How News Websites Use Interactive Features and Why it Matters* ผลการวิจัยพบว่า ขอบข่ายของการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารผ่านเว็บไซต์ สิ่งที่น่าสนใจ คือ เว็บไซต์ข่าวที่มีผู้เข้าชมสูงเป็นพิเศษจะมีผลมาจากการนำ Interactive มาใช้ ซึ่งทางผู้ผลิตก็เห็นด้วยที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ชม ได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น แม้จะมีการระมัดระวังอยู่บ้าง แต่การให้อิสระในการแสดงความคิดเห็นกับผู้ชม ก็ไม่ได้ทำให้แหล่งข่าว หรือผู้ผลิตรู้สึกว่าการบดบังของตนลดน้อยลง เว็บไซต์ข่าวหลายค่ายจึงเปิดโอกาสในการติดต่อสื่อสารกับผู้ชมอย่างกว้างขวางมากขึ้น

งานวิจัยของ Chung ชี้ให้เห็นว่า การเปิดโอกาสให้มีปฏิสัมพันธ์กัน เช่น การพูดคุย การแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ บนเว็บไซต์หนังสือพิมพ์ออนไลน์ จะทำให้เกิดประโยชน์และเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ใช้ศึกษาถึงความต้องการรับข่าวสารผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์

Niekamp (2003) ศึกษาเรื่อง *Audience Activity Among Users of the World Wide Web* ผลการวิจัยพบว่า คนส่วนใหญ่ใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในฐานะที่เป็นอุปกรณ์ที่ทำให้

เกิดประโยชน์และในฐานะสื่อที่ใช้กันทั่ว ๆ ไป การศึกษายังแสดงให้เห็นว่า แรงจูงใจในการใช้อินเทอร์เน็ตคือ การรับข่าวสารจากสื่ออินเทอร์เน็ต อีกส่วนหนึ่งใช้งานอินเทอร์เน็ตเพื่อให้เวลาผ่านไป

งานวิจัยของ Niekamp ชี้ให้เห็นว่า แรงจูงใจเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนในสังคมรับสื่อจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งหนังสือพิมพ์ออนไลน์เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่สื่อสารผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ต ยังเกี่ยวข้องไปสู่แรงจูงใจใดที่ทำให้ได้รับประโยชน์จากหนังสือพิมพ์ออนไลน์

Kovacs (2002) ศึกษาเรื่อง *College Students' Attitudes and Involvement Toward Computer and Web Usage* ผลการวิจัยพบว่า ความแตกต่างทั้งเพศชาย เพศหญิง และเชื้อชาติ มีผลต่อรูปแบบการใช้เว็บไซต์ เพศชายใช้เว็บไซต์เพื่อกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าเพศหญิง แต่เพศหญิงหาข่าวสารบนอินเทอร์เน็ตมากกว่าเพศชาย แสดงให้เห็นว่า เพศเป็นตัวแปรสำคัญในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ต

งานวิจัยของ Kovacs ชี้ให้เห็นว่า สามารถนำลักษณะประชากรในเรื่องเพศ คือ หญิงและชาย ไปใช้ในเรื่องการให้ความสำคัญกับข่าวสารที่ทำให้ได้รับประโยชน์จากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ เพราะชี้ให้เห็นว่า เพศเป็นตัวแปรสำคัญในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ต

Ming and Susan M. (1999) ศึกษาเรื่อง *ความพึงพอใจในการอ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์เปรียบเทียบกับการอ่านหนังสือพิมพ์ปกติ* ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจในการอ่านหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 แบบไม่แตกต่างกัน แต่หนังสือพิมพ์ออนไลน์จะให้ความพึงพอใจในการค้นหาสิ่งที่แปลกใหม่ มีความหลากหลาย แต่ในหนังสือพิมพ์ปกติจะให้ความรู้มากกว่า ในแง่ของการศึกษาความพึงพอใจในการสื่อสารปฏิสัมพันธ์ต่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ยังอยู่ในระดับต่ำ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับหนังสือพิมพ์ปกติ การปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์จะมากกว่าการปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อหนังสือพิมพ์ปกติ

งานวิจัยของ Ming and Susan M. ชี้ให้เห็นว่า ความพึงพอใจในการอ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์และการอ่านหนังสือพิมพ์ปกติไม่ได้มีความแตกต่างกัน โดยทั้ง 2 แบบ ต่างก็สร้างความพึงพอใจให้กับผู้อ่านเช่นกัน

McAdams (1997) ศึกษาเรื่อง Inventing and Online Newspaper กล่าวถึงรูปแบบการเสนอเนื้อหาของเว็บไซต์หนังสือพิมพ์ออนไลน์ว่า ยังยึดติดอยู่กับการเสนอแบบเดิม ๆ แม้การเปลี่ยนแปลงของ World Wide Web จะเป็นไปอย่างรวดเร็ว จะเห็นได้จากการออกแบบเว็บไซต์ ถึงแม้จะมีภาพเคลื่อนไหว เช่น Animation Gifs หรือ Java Script แต่หนังสือพิมพ์ออนไลน์กลับไม่ให้ความสนใจ สาเหตุเพราะหนังสือพิมพ์ออนไลน์ได้สร้างกระแสตั้งแต่เดิมว่ารูปแบบคงที่ เนื้อหาเท่านั้นที่เปลี่ยนแปลง

งานวิจัยของ McAdams สามารถศึกษาเรื่องวิวัฒนาการของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ เนื่องจากปัจจุบันหนังสือพิมพ์ออนไลน์พัฒนารูปแบบต่าง ๆ มากมาย เช่น Flash Animation การนำเสนอภาพเคลื่อนไหว โดยการพัฒนารูปแบบของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในการใช้งานหนังสือพิมพ์ออนไลน์

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือพิมพ์ออนไลน์ดังกล่าวข้างต้น มีการอธิบายคุณสมบัติของหนังสือพิมพ์ที่เหมือนกัน โดยสามารถนำเสนอไปยังกลุ่มเป้าหมายได้เป็นจำนวนมาก และหลากหลายรูปแบบในเวลาเดียวกัน และรวดเร็ว นอกจากนี้ยังมีราคาที่ต่ำ ผู้ทำการวิจัยจึงต้องการศึกษาถึงความต้องการแสวงหาข้อมูลข่าวสารผ่านหนังสือพิมพ์ออนไลน์ของประชาชน โดยจะมีวิธีดำเนินงานวิจัยดังจะกล่าวในบทที่ 3 ต่อไป